

Forfatter: Martensen, Hans Lassen

Titel: BREV TIL: Laub, Hardenack Otto Conrad FRA: Martensen, Hans Lassen (1860-04-18)

Citation: Martensen, Hans Lassen: "BREV TIL: Laub, Hardenack Otto Conrad FRA: Martensen, Hans Lassen (1860-04-18)", i *Biskop Otto Laubs Levnet - En livsskildring i breve (2. bind)*, Karl Schønbergs Forlag, s. 27. Onlineudgave fra Danmarks Breve: <https://tekster.kb.dk/text/letters-002252230-002-shoot-L0022522300020007.pdf> (tilgået 29. april 2024)

Anvendt udgave: Biskop Otto Laubs Levnet - En livsskildring i breve (2. bind)

Ophavsret: Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

[Læs Public Domain-erklæringen](#)

Fra Martensen til Laub
Kjøbenhavn, 18. April 1860

Hjertelig Tak for Deres sidste Brev. Jeg fortsætter med Glæde, skjøndt jeg intet Væsentligt har at sige, som jeg ikke allerede har sagt.

Først en Bemærkning i Almindelighed: Vi sympathisere aldeles i Ulysten til, hvad Schelling kalder „ein jährlich wiederkehrendes politisches Gezänke“, hvilket bliver endnu ulysteligere som „ein kirchliches Gezänke“. Jeg ventede ogsaa, at De, som De gjør, samstemmer i, hvad jeg har sagt om det Destructive, det Samfundsopløsende i den overhaandtagende Individualisme og Atomisme, der ideligt møder os i disse Tider. Imidlertid indrømmer jeg, at enhver saadan Opløsningsperiode er — indtil den sidste store Ende — Overgangen til en ny organisk Periode. Den blotte Reaction, den blotte Tilbageskruen af Dramaet til de foregaaende Acter, som allerede ere spillede, og en blot Gjenopførelse af disse allerede spillede Acter — som Tieck etsteds har kaldt det — er meget langt fra mine Tanker, om end desværre Virkeligheden ofte viser saadanne Reaction er. Jeg forlanger en virkelig Fortsættelse, nye Acter indtil s. 28den sidste store Catastrophe, som er forudsagt os. Men Værkmesteren i dette Drama er ikke et Menneske, skjøndt han virker gennem Mennesker, og ikke blot gennem menneskelige Charakterer, men ogsaa gennem Situationer og Begivenheder. Paa alt dette venter jeg.

De vil spørge, hvorledes jeg da tænker mig det, som skal komme, og navnligt indskrænke Spørgsmaalet til Samfundsforholdenes Ordning. Det er saare vanskeligt at besvare; og saadanne Construction er kunne let blive tilskamme. Jeg vil antyde det Lidet, der forekommer mig at have Grund for sig. Individualismen er det destructive Moment; men netop derfor bør Opmærksomheden fæstes derpaa. Der er deri tillige et Moment, som er berettiget. Men hvorledes skal da den Enkeltes Frihed medieres med Samfundet? Dette forekommer mig kun at være muligt ved Mellemorganismer, saaledes at den Enkelte kun som et Led af en saadan Mellemorganisme (Stand, Corporation), staaer i Forhold til det Hele. Og derfor er Klassevalg det Eneste, hvori jeg i politisk constitutionel Henseende kan finde Garanti for, at Folkets, Samfundets Interesser og Formaal blive repræsenterede, istedetfor at nu kun et atomistisk Aggregat, en tilfældig Samling af abstracte Borgere, af hvilke Fleertallet i Virkeligheden ere Nulliteter, ere Nationalrepræsentationen. At Tiden i sin dybere Retning tenderer hertil, forekommer mig at være saa. Den egentlige Kjærne i den nyere Samfundsbevægelse er igunden ikke saa meget politisk som social; og jeg seer ikke rettere, end at hvad det kommer an paa, det er, at de forskjellige Samfundsklasser stilles i det rette Forhold til hinanden, at her udvikles Lighed, og at Individerne herigennem s. 29som Led i deres Stand, deres Corporation, hvori Enhver skal finde sin rette Adel, komme til deres Ret.

Vende vi os nu til Kirken, da kan Individualismen, der allerede ved Reformationen begyndte at gjøre Epoche, kun fyldestgøres ved en organisk Religionsfrihed, hvorved de forskjellige Samfunds Frihed bliver ordnet. Individet kan kun faae religieus Betydning som Led af et Samfund. Indenfor Folkekirken maa der atter danne sig Mellemorganismer. Kirken har kun to Stænder, Geistlige og Lægfolk. Disse Tvende maae altsaa være repræsenterede, dog saaledes, at i den lutherske Kirke den ledende Indflydelse udgaaer fra Embedet, og at Lægelementet er medvirkende. At Menighedsraad ere saadanne Mellemorganismer i Forfatningen, naar de, vel at mærke, ere virkelige Menighedsraad, er selvfølgeligt. Men det organiske Forhold, altsaa ogsaa Forskjellen mellem Embedet og Lægelementet, maa være erkjendt, naar det Hele ikke, som i de nyere Tendenter, skal indifferentieres i det Abstracte.

Af disse om end utilfredsstillende Antydninger vil De, kjære Biskop Laub, see, at jeg ikke i Principet er nogen Modstander af det Synodale. Dog tilstaaer jeg, at jeg har langt større Tro paa, at hvad jeg ovenfor har antydet om Staten, om endog gennem forskjellige Criser, vil kunne gaae i Opfyldelse. Det vil altid være lettere for Staten at faae en tilfredsstillende Repræsentation, end for Kirken, just fordi der i Kirken er Spørgsmaal om et heelt andet Liv, en heelt anden Sandhed, end den, hvorpaa det i Staten kommer an.

Men jeg vil fra dette Almindelige gaae over til „das Dasz“. De mener, at man dog, uagtet det Mislige i vore Forhold, uagtet disse mislige Forudsætninger, bør s. 30søge at medvirke til at faae noget Relativt, noget saa Godt, som Omstændighederne ville tillade det, for saaledes at kunne sætte en Modvægt mod Rigsdagens Overgreb. Jeg vil hertil svare, at megen Ulykke er afstedkommet derved, at man er gaaet ind paa falske Forudsætninger, haabende, at man derved vilde komme til at udøve en Virkning til Bedste for den gode Sag. Hvor bittert maae ikke Mange nu angre, at de i sin Tid ere gaaede ind paa at medvirke til den nuværende Grundlov, navnlig Valgloven? Dersom f. Ex. Clausen og Madvig ville være aabenhjertige, maae de erkjende, at de have Meget at regrettere ved deres Concessioner. Man haabede, at det Mislige i Grundloven skulde nok modarbeides ved en fornuftig Brug, og at navnlig det intelligente Parti nok skulde moderere det Hele og lede Alt til det Bedste. Nu høre vi daglig Lamentationer over, at Bondepartiet har taget Magten; og Mange tale omtrent om, at denne Valglov ikke kan bruges. Man kan efter min Overbeviisning gjøre mange Indrømmelser og Lempelser, naar man er enig i Princip og Grundanskuelse. Men er man der uenig, kommer man ind under farlige og besværende Causaliteter. Et Hovedpunkt er, at Kirken ikke bør have nogensomhelst Forfatning, hvortil den ikke i sine virkelige Tilstande besidder Midler og Kræfter; og derfor er en nedenfra valgt Repræsentation et Blændværk. De siger, kjære Biskop Laub, at vore politiske Forhold ere „das Dasz“, hvilket vi saaledes bør underordne os. Det er ganske rigtigt, de ere et Factisk, men de ere et Uhistorisk, de

ere et abstract Begreb, som man har givet en kunstig Virkelighed. Jeg taler her om det abstract demokratiske i vore Forhold. Et saadant „Dasz“ kan kun have transitorisk Betydning. Naar s. 310g hvorledes det skal blive omdannet, kan Ingen af os vide; men der gives Tider, hvor det er den sande Viisdom ikke at handle, men at bie. Jeg veed vel, at dette, f. Ex. af Clausen, beskyldes for at være falsk Passivitet. Jeg svarer atter, at der, hvor der er Spørgsmaal om noget saa Stort og Indgribende, kun bør handles, naar enten den Handlende føler et uimodstaaeligt indre Kald, ja en Mission, eller naar Situationen, naar Omstændighederne paa det Udtrykkeligste opfordre til Handling, opfordre ogsaa dem, der oprindeligt ikke føle sig indvortes tilskyndede.

Men lad os nu betragte Situationen. Vi ere enige om, at Rigsdagen er kirkefjendsk, og at det er af Vigtighed at faae en Dæmning imod dens mulige Overgreb. Men lad os ikke glemme, at det er den selvsamme Rigsdag, der skal give os Kirkeforfatningen. Og det er dertor, at efter min Mening Curen bliver værre end Sygdommen. Mig er det ubegribeligt, hvorledes Nogen kan mene, at noget Sundt og Godt, noget for Kirken virkelig Betyggende kan fremkomme ad denne Vei. Jeg antager heller ikke, eller betvivler det dog meget, at nogen Minister vil være istand til at sætte en Kirkeforfatning igjennem paa Rigsdagen.

Men lad os nu antage, at Kirkeforfatningen blev given os igjennem Rigsdagen: hvilken Magt vilde der da indrømmes Kirken?? Naturligvis i Realiteten ingen, som smager af det forrige Monradske Udkast. Men just naar Skyggen af en Magt, Formen af en kirkelig Selvbestemmelse var given, vilde Rigsdagens Overgreb begynde; thi da vilde den altid kunne sige, at nu var Kirken jo formelig bleven hørt, havde havt al Leilighed til at udtale sig o.s.v., og da vilde den gjøre, hvad den s. 32selv vilde, i Særdeleshed da den ufeilbarligt for enhver af sine Tendenter vilde kunne finde et Tilhold hos en Fraction af Synoden. Nu derimod, da Grundlovens Løfte ikke er indfriet, men endnu er et Tilgodehavende, nødes den til at være mere varsom. Og nu vil den langt anderledes kunne mødes med Opposition, dersom den skulde foretage sig noget Indgribende.

Og hvilken Autoritet vilde Synoden faae i Folket, i Menigheden, en Synode overveiende valgt som til Rigsdagen?? Synoden i Baden, hvor Ullmann har øvet en stor Indflydelse, har faaet en ny Agende færdig; og nu vil man ingensteds have den i Menighederne, forlader Kirken, hvor den er bleven indført o.s.v. Det er Individualisme! Min Mening er, at i Kirken har det historisk Nedarvede, det af Traditionen Baarne, den største Autoritet; og nye Indretninger kunne under vore Forhold først faae Autoritet, naar Autoriteten vender tilbage i Staten, naar der i Staten skeer et Omslag. Men da holder jeg paa et Consistorium eller paa en Synode af Tilforordnede.

I Anledning af Baden tilføier jeg, at den unge Ullmann besøgte mig for et Aarstid siden. Han sagde, at Synoden samledes hvert syvende Aar, hvilket jeg maatte finde meget passende; men han klagede i høi Grad over de politiske Agitationer, der indblandede sig.

I Grunden, kjære Biskop Laub, troer jeg ikke, at der er nogen synderlig Different imellem os. Ogsaa jeg vil arbejde for Menighedsraad, dog uden paa nogen Maade at ville fremkunste Noget. Men det er min Overbeviisning, at Menighedsraad kun ville kunne fremkomme som noget aldeles Sporadisk, men at de da ogsaa i deres Kredse kunne blive til Velsignelse. Kun s. 33antager jeg ikke, at de ville faae en saadan Almindelighed, at en Kirkeforfatning derpaa vil kunne bygges.

Om Monrads sidste Udkast har jeg ingen Betænkning afgivet, da han gik af, ligesom jeg vilde til at affatte den. Nu maa han erindre derom, eller jeg indsender en Betænkning henad Efteraaret. Det maa anerkjendes, at han § 15 og et Par andre Steder har givet Embedet den ledende Betydning, der tilkommer det efter lutherske Principer, hvilket han i høi Grad havde forsømt i det første Udkast. Dog forekommer det Hele mig at være Pindeværk, og det vil næppe bære synderlig Frugt. Hans Haab er endnu bestandig, at Menighedsraad skulle blive Grundlag for en Kirkeforfatning.

Og saaledes har jeg da atter skrevet et langt Brev, og det kun lidet interessant. De seer, at min Methode er den exspectative, Taalmodighedens Methode, der, ihvad den ellers kan være, aldrig er interessant. Forøvrigt er jo hele Tiden, ogsaa udenfor vort Fædreland, som en stor Brouillon. Hvad der deraf i sin Tid vil klare sig, bliver visselig noget langt Højere, end politiske eller kirkelige Forfatningsdannelser, der altid ville blive noget Secundairt, og hvor man aldrig kommer ud over det Relative. I nærværende Overgangs- og Beredelsesperiode troer jeg, hvad der jo ogsaa i Grunden er Deres Anskuelse, at det eneste Solide er, at virke indenfra udad — Guds Riges gamle Vej. See vi tilbage til Tiden før Reformationen, da man krævede en reformatio in capite et membris, da var det ikke de Aander, der, som Gerson og Andre, vilde helbrede Verden ved Omdannelse af Forfatningen, der beviste sig som Fremtidens Mænd; det var Evangeliets Prædikanter, testes veritatis ante Lutherum, der ad Vidnesbyrdets og Tankernes Vei gjorde s. 34Gemytterne modtagelige for det Nye, som skulde komme, og hvilket i Grunden var det ægte Gamle, det Oprindelige. Uden en ethisk og religiøs Gjenfødelse bliver det til Intet med denne Slægt. Al denne Forfatningsformalisme i Kirke og Stat er ufrugtbar, uproductivt Væsen, i hvilket kun Egoisme og Lidenskab er Realiteten. Netop ved Individualismen bliver Egoismen potenseret, naar Individierne ikke i indadgaaende Retning gribes af Aanden og Aandens Tugt. Men skulle Individierne gjenfødes, da maa ogsaa Familien gjenfødes, da maa Sandsen oplives tor de organiske Forskjelle, det Articulerede i det menneskelige Selskab — Stænder og Corporationer,

Martensen, Hans Lassen, *Biskop Otto Laubs Levnet - En livsskildring i breve (2. bind)*,

at Individet kan lære at finde sig i en naturlig Begrændsning, og at være stærk indenfor denne sin Begrændsning, medens de nu kun hige ud i det Ubegrændsede, det Uarticulerede.

Dog, jeg føler, at jeg bliver for vidtløftig og dog om sidstnævnte Punkt ikke tilstrækkelig vil kunne udvikle min Anskuelse i et Brev. Tag da, kjære Biskop Laub, disse Antydninger med sædvanlig Velvillie, og udfyld det Manglende i Tankerne. Det practiske Punkt i min Stilling til Kirkeforfatningsspørgsmaalet haaber jeg vil være klart. Men meget vil det glæde mig, om dette og andre Punkter at høre Deres Tanker i fortsatte Meddelelser. Ethvert Brev, De skriver mig, er mig et Beviis paa Deres Venskab; og De vil være forvisset om, i hvor høj Grad jeg vurderer dette. Bevar mig det fremdeles!

Herrens Velsignelse være over Dem og al Deres Gjerning!

Deres H. Martensen.